

Filozofická fakulta Univerzity Palackého

**Analýza překladu příslovečných určení v knize
Patrick Melrose z pohledu aktuálního členění
větného**

(Bakalářská práce)

Olomouc 2023

Kateřina Števková

**Filozofická fakulta Univerzity Palackého
Katedra anglistiky a amerikanistiky**

**Analýza překladu příslovečných určení v knize
Patrick Melrose z pohledu aktuálního členění
větného**

**The analysis of the translation of the adverbials in
the book Patrick Melrose from the perspective of
functional sentence perspective**

(Bakalářská práce)

Autor: Kateřina Števková

Studijní obor: Angličtina se zaměřením na komunitní tlumočení a překlad

Vedoucí práce: Mgr. Josefína Zubáková, Ph. D.

Olomouc 2023

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla úplný seznam citované a použité literatury.

V Olomouci dne

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování:

Tímto bych chtěla poděkovat Mgr. Josefíně Zubákové, Ph.D. za ochotu a cenné rady, které mi poskytla během vedení mé práce. Ráda bych také poděkovala své rodině a kamarádům za jejich podporu během celého studia i při tvorbě této práce.

Seznam použitých zkratek

AČV	aktuální členění větné	TrPr	vlastní tranzit
B	nositel kvality	V	plnovýznamové sloveso
CJ	cílový jazyk	VD	výpovědní dynamičnost
CT	cílový text	VJ	výchozí jazyk
D	kontextově zapojený prvek	VT	výchozí text
DPu	další příslovečná určení	ZDP	základní distribuční pole
DSF	dynamická semantická funkce		
Dth	diatéma		
FSp	podrobnější specifikace		
FVP	funkční větná perspektiva		
FSP	functional sentence perspective		
I	kontextově nezapojený prvek		
O	předmět		
Pr	prezentace daného jevu		
Pu	příslovečné určení		
Puč	příslovečné určení času		
Pum	příslovečné určení místa		
Q	kvalita		
Rh	réma		
RhPr	vlastní réma		
S	podmět		
Set	kulisa		
Sp	specifikace		
Th	téma		
ThPr	vlastní téma		
TME	temporální a modální exponenty		
Tr	tranzit		

Poznámka: Není-li uvedeno jinak, veškeré zdroje citované z anglických textů jsou přeloženy autorkou této práce.

Seznam tabulek

Tabulka1 - Komunikativní jednotky v základním distribučním poli	18
Tabulka2 – Počet ZDP obsahujících Pum nebo Puč	29
Tabulka3 – Počet Pum a Puč v ZDP	30
Tabulka4 – Počet ZDP v závislosti na četnosti výskytu	30
Tabulka5 – Pu v počátečním postavení, před a za slovesem	31
Tabulka6 – Pu v počáteční pozici v roli kulisy nebo specifikace	32
Tabulka7 – Pum a Puč v počáteční pozici ve funkci kulisy	33
Tabulka8 – Pum a Puč v počáteční pozici ve funkci specifikace	34
Tabulka9 – Kulisy, specifikace a TMEs v pozici před slovesem	34
Tabulka10 – Kulisy a specifikace v pozici za slovesem	36
Tabulka11 – Pum a Puč v pozici za slovesem	37
Tabulka12 – Pum a Puč v pozici za slovesem ve funkci kulisy	37
Tabulka13 – Pum a Puč v pozici za slovesem ve funkci specifikace	37

Obsah

ÚVOD	8
1 ROZDÍLY MEZI ČESKÝM A ANGLICKÝM SLOVOSLEDEM	11
2 AKTUÁLNÍ ČLENĚNÍ VĚTNÉ	13
2.1 ČTYŘI ZÁKLADNÍ FAKTORY KOMUNIKATIVNÍHO (VÝPOVĚDNÍHO) DYNAMISMU	14
2.1.1 Lineární modifikace	14
2.1.2 Sémantika	15
2.1.3 Kontext	16
2.1.4 Intonace	16
2.2 VÝPOVĚDNÍ DYNAMISMUS	17
2.3 TÉMA, TRANZIT A RÉMA	19
2.4 DYNAMICKÉ SÉMANTICKÉ ŠKÁLY	22
3 PŘÍSLOVEČNÁ URČENÍ	23
3.1 PŘÍSLOVEČNÉ URČENÍ MÍSTA	23
3.2 PŘÍSLOVEČNÉ URČENÍ ČASU	24
4 AUTOR, JEHO DÍLO A PŘEKLADATEL	25
4.1 EDWARD ST AUBYN	25
4.1.1 Patrick Melrose	25
4.2 LADISLAV NAGY	27
5 METODOLOGIE	28
6 PRAKTICKÁ ČÁST	30
6.1 ČETNOST VÝSKYTU	30
6.2 POZICE PŘÍSLOVEČNÝCH URČENÍ	32
6.2.1 Pu v počáteční pozici	33
6.2.2 Pu v pozici před slovesem	35
6.2.3 Pu v pozici za slovesem	36
ZÁVĚR	40
PŘÍLOHA	42
SUMMARY	51
BIBLIOGRAFIE	53
ANOTACE	56

Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá analýzou knihy *Patrick Melrose* se zaměřením na aktuální členění větné, konkrétně na problematiku příslovečných určení místa a času. Cílem práce je pak určit četnost výskytu příslovečných určení místa a času v analyzovaném textu. Dále zjistit, v jakých pozicích se příslovečná určení místa a času nejčastěji vyskytují v rámci základních distribučních polí, a to jak v češtině, tak i v angličtině a tyto výsledky mezi sebou porovnat. A to v případě, že se bude jednat nejen o aspekty, které tyto dva jazyky budou mít po zhotovení analýzy výchozího textu společné vztahmo k příslovečným určením a aktuálnímu členění větnému. Samozřejmě budou brány v potaz i jejich rozdíly a odchylky a možné jevy, pravidla či jiné zásahy, které je mohly způsobit. V neposlední řadě mohou příslovečná určení zastávat různé funkce. Posledním vytyčeným cílem této práce tedy bude tyto funkce identifikovat, kategorizovat a porovnat – jak v rámci češtiny a angličtiny, tak i v mezích příslovečných určení místa a času.

Míra využití aktuálního členění větného a jeho funkce se liší jazyk od jazyka. Existují případy, kdy jsou tyto rozdíly minimální, ba dokonce zanedbatelné, ovšem nejedná se o tvrzení, které by mohlo být aplikovatelné napříč všemi jazyky. Právě na tyto rozdíly se zaměřuji ve své práci, a to konkrétně v případě angličtiny a češtiny. Oba tyto jazyky mají rozdílný gramatický systém, který však zdaleka není jediným faktorem ovlivňujícím aktuální členění větné. Jedná se o jakousi souhru či spolupráci i dalších faktorů, které budou detailněji rozvedeny v následujících kapitolách. Práce je pak rozdělena na teoretickou a praktickou část.

Pro demonstraci výše vytyčených bodů jsem si zvolila dílo *Patrick Melrose* od britského autora Edwarda St Aubyna a jeho český překlad, kterého se ujal Lagislav Nagy.

První kapitola se zabývá rozdíly mezi českým a anglickým slovosledem, a to z pohledu několika významných lingvistů. Jmenovitě se jedná např. o Jana Firbase, Libuši Duškovou či Douglase Bibera. Na základě jejich poznatků nejdříve definuji slovosled jako takový. Následně také představuji jeho funkci v obou

jazycích z různých úhlů pohledů. V závěru kapitoly je stanoven význam slovosledu v případě češtiny i angličtiny.

V další kapitole představuji aktuální členění větné, jeho definici, počátky teorie samotné a vnímání této problematiky z pohledu různých lingvistů. Mimo jiné jsou následující podkapitoly věnovány čtyřem základním faktorům komunikativního dynamismu (lineární modifikaci, sémantice, kontextu a také intonaci), výpovědnímu dynamismu jako takovému, dynamickým sémantickým škálám nebo také tématu, tranzitu a rématu. Všechny tyto dílčí části spolu úzce souvisí a navzájem se v obou jazycích značně ovlivňují.

Vzhledem k tomu, že je práce orientovaná specificky na příslovečná určení, je jim věnována třetí kapitola této práce, ve které jsou pak detailněji popsána příslovečná určení místa a času, jelikož tato konkrétní určení jsou v praktické části práce předmětem zkoumání.

V pořadí čtvrtá kapitola blíže představuje autora analyzované knihy a jeho dílo *Patrick Melrose*. Pentalogie je psána er-formou, a tak se autor staví do role vypravěče, který pouze zprostředkovává děj odehrávající se kolem hlavní postavy – Patricka Melrose. To se ovšem v průběhu pentalogie mění, jelikož vypravěč popisuje jisté události i z pohledu ostatních postav z Patrickova okolí. Zaměřuje se nejen na zprostředkování pocitů, psychických stavů a zkušeností hlavní postavy, ale také na následky mnohých rozhodnutí a situací, které trvale poznamenaly jeho život. Jelikož se jedná o částečně autobiografickou publikaci, považuji za důležité zmínit v této kapitole i obsah jednotlivých knih pentalogie. V neposlední řadě jsem se také zaměřila na překladatele, který byl hlavním důvodem mé volby *Patricka Melrose*, jakožto díla vhodného k analýze pro mou bakalářskou práci, jelikož za tento překlad získal ocenění Magnesia Litera.

Pátá kapitola se zabývá metodologií. Zde popisuji postupy, které jsem použila v průběhu analýzy vybraných částí díla. Metodologie práce a výběr zkoumaných aspektů vychází z bakalářské práce *A Functional Sentence Perspective Analysis of Temporal and Locative Adverbials in English and Czech Fiction Texts* od Dominiky Lopašovské (2009), ovšem její postupy jsem přizpůsobila svým potřebám a povaze výchozího textu (viz kapitolu 5 Metodologie).

Šestou, a tedy závěrečnou kapitolou začíná praktická část bakalářské práce, kde se tedy detailněji zabývám problematikou příslovečných určení, jak již bylo nastíněno.

V závěru této práce jsou pak uvedeny výsledky analýzy.

1 Rozdíly mezi českým a anglickým slovosledem

Teorie aktuálního členění větného nestojí v lingvistickém prostředí sama o sobě, ale velmi úzce souvisí například se slovosledem, tématem, tranzitem a rématem, čtyřmi základními faktory komunikativního dynamismu nebo výpovědní dynamičností. Všechny tyto uvedené kategorie budou detailněji rozebrány v následujících kapitolách.

Z tohoto důvodu bych se právě v první kapitole teoretické části této práce ráda věnovala stručnému shrnutí rozdílů mezi slovosledem v českém a anglickém jazyce.

Podle Libuše Duškové je slovosled „polyfunkční jazykový prostředek uplatňující se na několika rovinách“ (a kol. 2009, 14). Dále navazuje, že v různých jazycích se bude míra uplatnění slovosledu lišit, a to v závislosti na gramatické stavbě daného jazyka. V důsledku pak budou i rozdílné základní funkce slovosledu pro daný jazyk (tamtéž). Mimo jiné pohlíží na slovosled v angličtině, jakožto na prostředek aktuálního členění větného, který je primárně uplatňován v souvislosti s některými druhy příslovečných určení (Dušková a kol. 2009, 14.34).

Josef Vachek problematiku slovosledu řadí k jednomu z nejsložitějších aspektů lingvistiky. Argumentuje tím, že pravidla slovosledu nemohou vycházet pouze z jediného principu bez ohledu na volbu jazyka (1995, 32).

Douglas Biber pak uvádí, že se termín slovosled nejčastěji používá k označení pořadí prvků ve větách, kdy jsou tyto prvky nejčastěji vyjádřeny právě frázemi či větami, a ne samostatnými slovy (1999, 898).

V anglickém jazyce je slovosled primárně prostředkem gramatické roviny, která velmi úzce souvisí s anglickou mluvnickou stavbou, jenž má analytický charakter (Dušková a kol. 2009, 14). Jak také podotýká Biber, anglický slovosled je značně fixovaný. To ovšem neznamená, že je takto striktně fixovaný ve všech případech, jelikož se najdou i výjimky (1999, 898).

Gramatická stavba češtiny ji řadí do tzv. flektivních (syntetických) jazyků (Dušková a kol. 2009, 14.3). Gramatická funkce slovosledu je v češtině druhotná. „Uplatňuje se většinou jako průvodní rys syntaktické závislosti vyznačené primárně jinými prostředky“ (Dušková a kol. 2009, 14).

Firbas zase popisuje aktuální členění větné (AČV) jako faktor, jenž se projevuje a působí v obou jazycích. Dále pokračuje právě tvrzením, že za rozdíly mohou struktury jazyků, které jsou rozdílné. Jako konkrétní příklad uvádí právě slovosled (1992, 120).

Podmět pak může být dalším faktorem ovlivňujícím slovosled v daném jazyce. V češtině má nejčastěji funkci konatele děje. V angličtině je sémanticky různorodý což je dáno analytickým charakterem jazyka. Tento fakt je také důležitý z toho důvodu, aby podmět mohl být na začátku věty a tím si zachoval pozici tématu.

2 Aktuální členění větné

Jako první definoval aktuální členění větné Vilém Mathesius ve svém díle *Čeština a obecný jazykozpyt*, které vyšlo v roce 1947. Ten uvádí dva základní prvky AČV – tzv. východiště výpovědi a jádro výpovědi. Východiště definuje jako něco, co je v dané situaci známo a z čeho daný mluvčí vychází. U jádra výpovědi uvádí: „to jest to, co mluvčí o východišti výpovědi nebo se zřetelem k němu vypovídá“ (Mathesius 1947, 234). Tyto termíny jsou sice již zastaralé, ovšem základy jeho teorie jsou aktuální dodnes.

Na Mathesiovy poznatky následně navázal například Josef Vachek či Jan Firbas. V padesátých letech 20. století pak přichází právě Jan Firbas s alternativním pojmenováním AČV – funkční větná perspektiva (FVP), anglicky functional sentence perspective (FSP). V této době také rozšiřuje teorii FVP o pojem výpovědní neboli komunikativní dynamičnost (viz kapitolu 2.2). Teorii FVP se Firbas detailně věnuje ve své publikaci *Functional Sentence Perspective in Written and Spoken Communication* (1922). Konkrétně jeho výzkumem se dále například zabývá Martin Adam a vývoj teorie funkční větné perspektivy shrnuje následovně:

... teorie funkční větné perspektivy (FVP) je úzce propojena s Pražským lingvistickým kroužkem; FVP byla inspirována zakladatelem a duchovním otcem Pražské školy, Vilémem Mathesiem, poté se jí zabýval – mimo jiné a zejména – Mathesiův žák Josef Vachek, a nakonec ji sjednotil a proslavil Jan Firbas (Adam 2007, 9).

Z pohledu Josefa Vachka (1995, 14) by měl výsledný překlad dostatečně vyjadřovat jak věcný obsah, tak i funkční perspektivu. Následně pokračuje tvrzením, že je třeba dbát na hlavní faktor, kterým je právě téma – réma (viz kapitolu 2.3). V tomto pořadí se jedná o pořadí objektivní. Opačné pořadí by pak podle něj bylo subjektivní a vyjadřovalo by ze strany mluvčího/autora jistou míru emocionality.

Firbas a Vachek samozřejmě nejsou jediní, kteří navázali na Mathesia a přispěli k dalšímu vývoji této teorie. Jak již bylo nastíněno v úvodu a předešlé

kapitole, mezi další lingvisty, kteří se zabírají touto problematikou patří například František Daneš, Libuše Dušková, Martin Adam či Jana Chamonikolasová.

Dle Františka Daneše je tedy AČV komplexem různých, ovšem vzájemně propojených a mimořádně blízkých jevů. Poukazuje na fakt, že AČV je funkčně propojeno s dalšími oblastmi jazyka a je možné jej aplikovat na většinu výpovědí. A to v případě veškerých indoevropských i mnoho neindoevropských jazyků, kdy je aktuální členění větné považováno za charakteristický rys (1985, 187).

Dušková pak popisuje aktuální členění větné jako „rozložení stupňů výpovědní dynamičnosti (sdělné informační hodnoty) na jednotlivé prvky věty,“ (Dušková a kol. 2009, 14.3). Dále navazuje, že slovosled není jediným prostředkem, kterým AČV disponuje. Další prostředky rozděluje na sémantiku větných členů, slovních druhů a některých slov, jazykový a situační kontext a intonaci (Dušková a kol. 2009, 14.3).

2.1 Čtyři základní faktory komunikativního (výpovědního) dynamismu

Firbas v rámci teorie FVP zmiňuje čtyři základní faktory komunikativního dynamismu – lineární modifikaci, sémantiku, kontext a intonaci. První tři z těchto faktorů jsou pak stěžejní při analýze psaného textu (1992, 10). Jejich řazení není náhodné. Na nejnižším stupni se nachází právě lineární modifikace, jelikož v rámci teorie funkční větné perspektivy pracuje na úrovni slovosledu (Chamonikolasová 2007, 24).

2.1.1 Lineární modifikace

Lineární modifikace funguje na principu linearitu. Jednotlivé větné prvky sice rozvíjejí komunikaci jako takovou, ovšem nepřispívají k tomuto rozvoji stejným dílem, jelikož každý prvek má rozdílnou komunikativní (výpovědní) hodnotu (Firbas 1992, 6-10). V případě, že proti lineární modifikaci nepůsobí zbylé dva faktory (sémantika či kontext), může se plně uplatnit. Výsledná distribuce VD se pak označuje jako základní a dochází tedy k základní distribuci (basic distribution) stupňů VD. Slovo *základní* však nemusí nutně znamenat

„nejpřirozenější“ či „nejčastější“, jelikož míra uplatnění lineární modifikace bude v jednotlivých jazycích rozdílná (Firbas 1992, 10).

Adam (2007, 22) tuto distribuci VD a jeho postupný nárůst (znázorněno velikostí teček) demonstruje na následujících příkladech:

(1)

The elderly lady / was found / lying on the floor

(2)

The meeting / will take place / at 5 o'clock.

K těmto příkladům pak dodává: „V případě, že je lineární modifikace plně implementována, projeví se postupný nárůst VD větných elementů ve směru od začátku věty k jejímu konci“ (Adam 2007, 22).

2.1.2 Sémantika

Sémantický faktor je tedy druhým nejdůležitějším faktorem. Firbas v rámci určitého zestručnění použil výraz *semantic factor*, ovšem následně vysvětluje, že se ve své podstatě jedná o vliv, který má sémantický charakter a sémantické vztahy na finální rozložení stupně komunikativního dynamismu. V tomto ohledu se zaměřil na sémantický obsah sloves a jejich sémantický vztah k ostatním elementům ve větě. Může však dojít k tomu, že se vyskytnou určité prvky, které budou mít větší vliv na rozvoj komunikace v porovnání se slovesy tzv. konkurenti. V důsledku pak budou tyto konkurenti dynamicky silnější. Musí však být kontextově nezapojené (1992, 41).

Adam uvádí, že: „V angličtině je obvykle sloveso sémanticky velmi slabé, není významové a slouží jako mediátor mezi podmětem a dalšími elementy věty“ (Adam 2007, 29).

2.1.3 Kontext

Kontext má na psaný jazyk ze všech tří uvedených faktorů největší vliv. Lze rozlišit tři typy kontextu – pragmatický (všeobecné znalosti a přehled mluvčího a adresáta), situační (jedná se o konkrétní situaci) a verbální (předcházející text). Za známé informace (kontextově zapojené) jsou považovány ty, které jsou jasné jak odesílateli, tak i příjemci – jedná se o sdílené znalosti. Na druhou stranu nové informace (kontextově nezapojené) jsou takové, které byly do promluvy přidány a jasně nevyplývají ze situačního či verbálního kontextu (Adam 2007, 25).

Ve spojitosti s funkční větnou perspektivou Firbas zmiňuje: „dva typy známých informací, které je možné vyjádřit větou v procesu komunikace“ (Firbas, 1992, 22): předávaná informace je součástí sdílených znalostí mluvčího i posluchače, ovšem zároveň musí být považována za neznámou vztahem ke komunikačnímu kroku, který následuje ihned poté – v tomto případě tuto informaci nelze z kontextu vyvodit. Opakem je pak situace, kdy je předávaná informace sdílenou znalostí mluvčího i posluchače ovšem s tím rozdílem, že je možné tyto informace odvodit v rámci bezprostředně relevantního kontextu (1992, 22).

2.1.4 Intonace

Jak již bylo zmíněno výše, intonace není zahrnuta při analýze psaného textu, jelikož je hlavním činitelem v jazyce mluveném, a proto tento faktor nebude v praktické části této práce brán v úvahu. Spadá tak na rozdíl od předchozích tří kategorií do tzv. prozodických faktorů. Jistou odchylkou by mohlo být její grafické znázornění např. kurzíva, podtržení textu či tučné písmo.

Bavíme-li se tedy o mluveném jazyce, Firbas poukazuje na fakt, že v případě, kdy prozodie zintenzivní danou informaci, která byla vyjádřena pomocí neprozodických faktorů (lineární modifikací, sémantikou, kontextem), zvyšuje se tak i stupeň komunikativního dynamismu. Zintenzivnění informace má většinou za následek například emotivní zabarvení (1992, 155).

2.2 Výpovědní dynamismus

Jak již bylo zmíněno v úvodu druhé kapitoly této práce, pojem výpovědní dynamismu byl zaveden Janem Firbasem.

Dle Daneše (1974, 107) je komunikativní dynamičnost součástí aktuálního členění větného a jednotlivé členy jsou tedy zapojeny do kontextu.

Každý element rématu má vyšší výpovědní dynamičnost v porovnání s kterýmkoliv elementem tématu (Firbas 1992, 8). Firbas také dodává, že stupeň VD není ovlivněn pouhým přeskupením prvků ve větě (tamtéž, 123). Toto bipolární rozdělení na téma a réma se dá považovat za problematičké a nelze jej pokaždé snadno rozlišit, jelikož většinou věty obsahují více prvků.

Z tohoto důvodu publikace *The Meaning of the Sentence in Its Semantic and Pragmatic Aspects* (Sgall a kol. 1986) představuje dělení věty podle škály výpovědní dynamičnosti a přiděluje každému elementu ve větě určitý stupeň výpovědní hodnoty. Nejnižší stupeň má pak téma.

(3)

Ten stůl (0) je (1) starý (2).

The table (0) is (1) old (2).

(Sgall a kol. 1986, 70)

Dle uvedeného příkladu (3), VD se zvyšuje ve směru od začátku věty k jejímu konci. Tento fakt také podporuje výše zmíněné argumenty, že prvky s nižší VD (téma) většinou předcházejí rematickým prvkům, které jsou nositeli nejpodstatnější informace ve větě a tím pádem mají nejvyšší výpovědní hodnotu.

O výpovědní dynamičnosti nelze mluvit bez zmínění práce Jana Firbase, jak již bylo několikrát v této kapitole naznačeno. Ten vidí větu jako sdělné pole¹ (distributional field), které je tvořeno z podpolí (subfields) a ty se dále skládají z komunikativních jednotek² (communicative units). Jedná se o tzv. multipolární systém dělení.

¹ Tento termín je českým překladem Aleše Svobody (1989, 86)

² Taktéž (Svoboda 1989, 86)

Dále navazuje, že každé sdělné (distribuční) pole je orientováno směrem ke komunikativním jednotkám, jelikož mají nejvyšší stupeň VD (1992, 19). Tyto poznatky dokazuje na následujícím příkladu:

(4)

Paul decided that he would learn foreign languages.

(4a) – komunikativní jednotky v základním distribučním poli

*Paul (**subject**) decided (**verb**) that he would learn foreign languages (**object**).*

(4b) – komunikativní jednotky v podpoli prvního stupně

*That (**conjunction**) he (**subject**) would learn (**verb**) foreign languages (**object**).*

(4c) – komunikativní jednotky v podpoli druhého stupně

*foreign (**attribute**) languages (**headword**)*

(Firbas 1992, 19)

V případě vzájemného působení účastnicích se faktorů a stupňů výpovědní dynamičnosti je možné dělit sdělné pole na dvě části – tematickou (theme) a netematickou (non-theme). Netematická část je dále rozdělena na tranzitní a rematickou (Adam 2007, 19).

Mimo jiné Adam popisuje kooperaci mezi Firbasem a Svobodou, během které vytvořili „soubor dynamických sémantických jednotek“ (2007, 36), kdy jsou tyto jednotky součástí sdělného pole. Adam pak tyto poznatky prezentuje v následující tabulce, která je uspořádána od jednotek s nejnižším stupněm VD (tamtéž):

Tabulka1 – Komunikativní jednotky v základním distribučním poli

Základní distribuční pole					
Téma		Tranzit		Réma	
Vlastní téma Th	Diatéma DTh	Vlastní tranzit TrPr	Tranzit Tr	Réma Rh	Vlastní réma RhPr

(Adam 2007, 36)

V Tabulce 1 lze pozorovat, že základní distribuční pole je tedy rozloženo nejenom na Mathesiovo dvojí dělení výpovědi (téma a réma), ale je zde také zakomponován aspekt tranzitu, který později přidal Firbas (Adam 2007, 19).

Na jednotlivé části (téma – tranzit – réma) se soustředí následující kapitola, která je rozvádí o něco podrobněji.

2.3 Téma, tranzit a réma

Teorie funkční větné perspektivy vychází z faktu, že se ve větě nacházejí dva základní prvky – téma (theme) a réma (rheme). Tematické prvky jsou na začátku věty, rematické pak na konci, a to v případě, že sémantická struktura není v rozporu s větnou linearitou. K tematickým prvkům můžeme řadit podmět a některá příslovečná určení, jelikož tyto prvky jsou známé. Ty neznáme jsou pak označovány jako rematické prvky (Dušková a kol. 2009, 14.31).

(5)

*Narodilo se štěně (**réma**). To (**téma**) mělo bílou barvu (**réma**).*

*A puppy (**rheme**) was born. The puppy (**theme**) had white colour (**rheme**).*

Z uvedeného českého příkladu je zřetelné, že tématem druhé věty je *štěně*. Jedná se o již známý prvek, který byl poprvé zmíněný v první větě, ve které měl původně funkci rématu. Gramatický systém češtiny pak umožňuje ve druhé větě nahradit podmět *štěně* za ukazovací zájmeno *to*, které dále figuruje jako téma. Ve

druhé větě roli rématu přebírá nová informace, jenž v tomto příkladu upřesňuje vzhled štěněte. V angličtině je pak přechod rématu na téma vyjádřen určitými a neurčitými členy. V první větě vystupuje *a puppy* jako réma. Neurčitý člen tedy indikuje pro nás novou informaci, jelikož není k dispozici širší kontext. Ve druhé větě je již člen určitý – *the puppy*. Stejně jako v češtině se jedná o již známou informaci. Jak můžeme vidět, v obou jazycích je také dodrženo umístění tématu a rématu ve větě.

Dušková (a kol. 2009, 14.31) však upozorňuje, že může nastat situace, kdy rématem bude prvek známý a tématem prvek neznámý.

Toto tvrzení podporuje i následujícím příkladem Firbas:

(6)

These great men we trust that we know how to prize; and one of these was Milton. Therefore have we linked ourselves to the only Party that promises us the boon we seek.

(1992, 122)

V úvodu této podkapitoly již bylo zmíněno, že tematické prvky se většinou nachází na začátku věty a jedná se o již prvky známé. Když se podíváme na téma o něco podrobněji podle Tabulky 1 rozlišujeme vlastní téma a diatéma.

Adam (2007, 37) u vlastního téma (Th) uvádí, že se jedná o kontextově zapojené elementy, které jsou pevně zakotveny v tematické vrstvě (již byly v této vrstvě použity).

Jako vlastní téma v příkladu (7) vystupuje podtržené zájmeno *it*:

(7)

John gave it to me last night.

(tamtéž)

Diatéma (Dth) jsou pak kontextově zapojené elementy, které byly uvedeny v bezprostředně relevantním kontextu, a ještě nezastávaly funkci tématu (Adam 2007, 37):

(8)

(When did John give it to you?) – John gave it to me last night.

(tamtéž)

V příkladu (8) v první větě *John* vystupuje jako réma. Ovšem na základě bezprostředně relevantního kontextu přebírá v druhé větě funkci diatématu.

Nejvyšší stupeň VD má ve větě réma (Rh), jak již bylo mimo jiné naznačeno v Tabulce 1. Pokud však zahrneme i vlastní réma (RhPr), situace se mění, jelikož RhPr může být vyjádřeno jakýmkoliv elementem, vystupujícím jakožto prezentovaný jev nebo specifikace (Adam 2007, 38):

(9)

An extraordinary voice / was heard / from the distance.

(tamtéž)

V příkladu (9) se jedná o prezentovaný jev (Ph) v rámci Presentation Scale (prezentační škála, viz kapitolu 2.4 Dynamické sémantické škály).

(10)

Yesterday / the teacher / brought / a peculiar-looking machine.

(tamtéž)

Podrženou část příkladu (10) bychom v tomto případě označili jako specifikaci (Sp) v rámci Quality Scale (kvalitativní škála, viz kapitolu 2.4 Dynamické sémantické škály).

Réma jako takové je pak tvořeno méně dynamickými elementy v porovnání s vlastním rématem (Adam 2007, 38).

(11)

He has not seen a blackbird / for ages!

(tamtéž)

Rématu v příkladu (11) odpovídá podtržená část *a blackbird*, za RhPr bychom pak označili *for ages*.

Mezi tematickou a rematickou částí se tedy nachází tzv. tranzit (Tr), u kterého můžeme dále rozlišit vlastní tranzit (TrPr). Tranzit jakožto vrstva doplňuje informace určené tematickými elementy a tím vytvoří onen tranzit do rématu. Tr je pak nejdynamičtějším elementem, který je nejčastěji tvořen slovesným přísudkem. Tranzitní vrstvu tvoří také tzv. temporálně-modální exponenty slovesa (Temporal Modal exponents – TMEs), kde patří mluvnické kategorie (slovesný čas, způsob...) a nociónální složky (lexikální význam) (Adam 2007, 37).

2.4 Dynamické sémantické škály

Existují dva typy dynamických sémantických škál. První je tedy tzv. Presentation Scale (Pr-Scale) a druhá Quality Scale (Q-scale) (Firbas 1992, 66-87). Na komunikaci tedy můžeme nahlížet z pohledu: „jevu prezentovaného podmětem“ (Firbas 1992, 66), což je případem Pr-Scale, anebo dle popisu Adama se v podstatě jedná o opak: „O podmětu - Bearer of quality (B – nositel kvality) - je řečeno něco nového (specifikace)“ (Adam 2007, 31).

Presentation scale:

Setting – Presentation of Phenomenon – Phenomenon presented
(Set) (Pr) (Ph)

Quality scale:

Setting – Bearer of Quality – Quality – Specification – Further Specification
(Set) B Q (Sp) FSp

(Firbas 1992, 66)

Jednotlivé části těchto škál jsou pak označovány jako dynamické sémantické funkce (dynamic semantic functions – DSFs) (tamtéž). Obě škály jsou sestaveny v interpretativním uspořádání s postupným nárůstem VD (Firbas 1992, 67).

3 Příslowečná určení

Třetí kapitola se zabývá příslovečnými určeními (Pu), která nejčastěji dělíme do tří skupin: času, místa a způsobu. V této práci se konkrétně zaměřuji na příslovečná určení místa (Pum) a času (Puč), která jsou v této kapitole také stručně popsána spolu s funkcemi, které Pu mohou zastávat.

Pu jsou v obou jazycích nejčastěji vyjádřena příslovci a jedná se o větné členy, které rozvíjejí především slovesa. V češtině pak tato určení stojí buď na začátku věty nebo za slovesem. V angličtině mají ve větě často konečnou pozici (Dušková a kol. 2009, 13.4).

V předešlých částech práce již několikrát zaznělo, že některé elementy mohou být buď kontextově zapojené či nezapojené (viz kapitolu 2.1.3 Kontext). To stejné samozřejmě platí i v případě příslovečných určení. Jedno dělení Pu bylo představeno Firbasem (1992, 32-35), který rozlišuje těchto pět typů:

- a) Kontextově zapojená Pu, která mají funkci kulisy
- b) Kontextově nezapojené Pu, která vystupují jako specifikace
- c) Pu ve funkci kulisy nebo specifikace podle jejich pozice ve větě
- d) Pu, která při změně pozice ve větě mění její perspektivu
- e) Pu, jejichž funkce je dána sémantickými implikacemi

Je důležité si ujasnit, co to vlastně kulisy a specifikace jsou. Povolná říká, že kulisa (Setting – Set) je tematickým elementem. Ten vyjadřuje kontextově zapojenou informaci i kontextově nezapojenou informaci. V případě, že se jedná o nezapojenou informaci, má pouze doprovodný charakter. Jestliže je kulisa tematickým elementem, pak je specifikace (Specification – Sp) elementem rématickým. Je nositelem kontextově nezapojené informace a stupněm VD převyšuje veškeré tranzitní elementy (2003, 34).

3.1 Příslowečné určení místa

Pozice Pum je v anglické větě většinou koncová. Nejčastěji je v obou jazycích vyjádřeno příslovci (far – daleko, here – zde, away – pryč...). Mohou se

však používat i podstatná jména s předložkovými vazbami. Pum lze dále dělit na místní určení poziční, které odpovídá na otázku *kde*, a místní určení směrové, které odpovídá na otázku *kam* (Dušková a kol. 2009, 13.41.21).

Dále uvádí, že Pum může v jistých situacích vystupovat právě jako již zmíněná kulisa vlastního děje. V tom případě je možné umístit Pum i na začátek věty (tamtéž).

3.2 Příslovečné určení času

Nejčastěji jsou Puč v angličtině i češtině vyjádřena příslovci (*now – teď*, *afterwards – potom*, *previously – dříve...*). Mohou se však vyskytovat i jako podstatná jména, předložkové vazby (*at noon – v poledne*, *on Tuesday – v úterý*, *before Christmas – před Vánoce...*), nebo jako věty vedlejší. Dále je možné Puč dělit na časová určení, která odpovídají na otázku *when a how long*. (Dušková a kol. 2009, 13.41.22).

Časová určení odpovídající na otázku *when* se v angličtině nejčastěji vyskytují na konci vět. Za určitých podmínek se mohou vyskytovat i na začátku, ovšem jejich finální umístění nemění nic na tom, že se jedná o tematickou složku, která má obecně nízkou úroveň VD (tamtéž).

4 Autor, jeho dílo a překladatel

V této kapitole blíže představím autora díla – Edwarda St Aubyna, který se v důsledku svých převážně negativních životních zkušeností uchýlil k psaní a vytvořil tak sérii *Patrick Melrose*, jenž je pojmenována podle hlavní postavy a jejíž část je v této práci analyzována. Také bych se ráda zaměřila na Ladislava Nagye, který celou sérii přeložil do češtiny.

4.1 Edward St Aubyn

Edward St Aubyn se narodil v roce 1960 v Londýně. Během dospívání žil střídavě v Anglii a Francii, kde jeho rodina vlastnila různé nemovitosti. Vyrůstal ve vyšší společenské vrstvě, ovšem jeho dětství nepatřilo k těm nejšťastnějším. V rozhovoru pro deník *The Guardian* uvedl, že byl od pěti let opakovaně sexuálně zneužíván svým otcem, a to až do jeho osmi let.

Absolvoval Westminster School a poté nastoupil na Keble College na Oxfordské univerzitě. Během studií však podlehl závislosti na heroinu a ve svých pětadvaceti letech zahájil psychoterapii. K překonání závislosti mu pomohla nejenom terapie, ale stěžejním pilířem pro něj bylo také psaní, kterému se poté začal věnovat i profesionálně jakožto spisovatel a novinář.

Románová tvorba tohoto britského autora započala v roce 1992, kdy vyšla jeho debutová kniha *Never mind*, která je součástí částečně autobiografické pentalogie popisující život Patricka Melrose. V této sérii následovaly romány *Bad News*, *Some Hope*, *Mother's Milk* a poslední pátý díl *At Last*, který vyšel v roce 2012. Román *Mother's Milk* byl dokonce nominován na Man Bookerovu cenu. Kromě zmíněné pentalogie napsal také romány *On the Edge*, *A Clue to the Exit* nebo *Double Blind*, který vyšel v roce 2021 a je prozatím jeho posledním publikovaným románem.

4.1.1 Patrick Melrose

Již zmíněné romány *Never Mind*, *Bad News*, *Some Hope*, *Mother's Milk* a *At Last* jsou součástí pentalogie, která je známější pod názvem *Patrick Melrose*. Ta si získala množství čtenářů právě díky autobiografickým prvkům a stala se

předlohou pro stejnojmennou pětidílnou seriálovou adaptaci z roku 2018, kterou režíroval Edward Berger a titulní roli ztvárnil Benedict Cumberbatch (IMDb).

Patrick Melrose, stejně jako Edward St Aubyn, vyrůstá v dysfunkční rodině, která patří do vyšší společenské vrstvy. Je sexuálně zneužíván svým otcem, během života propadá závislosti na drogách i alkoholu. Prochází také procesem odvykání a ke konci série můžeme pozorovat, jak všechny tyto životní zkušenosti ovlivnily jeho přístup k manželství a dětem, kterým však nikdy neublížil.

První díl *Never Mind* (česky *Na tom nesejde*) líčí události jednoho dne odehrávajícího se na francouzském venkově nedaleko městečka Lacoste. Manželé Melroseovi pozvali na společnou večeři své přátele z Anglie. Pětiletý Patrick prožívá obyčejný prázdninový den na venkově, který se nijak neliší od těch předchozích, ovšem pouze do chvíle, kdy ho jeho otec – David Melrose, poprvé znásilní. Patrick rozhodně není jediný, který v domácnosti vedenou agresivním a násilnickým otcem, trpí. Jeho matka Eleanor má zkušenosti z první ruky s krutostí svého manžela, a tak jí velmi často bývá jedinou útechou alkohol, který však zároveň s Davidem vytvářejí čím dál tím větší propast mezi ní a Patrickem.

Bad News (česky *Špatné zprávy*) vypráví o dvaadvacetiletém Patrickovi, který přijíždí do New Yorku, aby vyzvednul popel svého zesnulého otce. Veškeré smíšené pocity, které Patrick k otci kdy choval a kterým je nucen znovu čelit, i když je jeho otec po smrti, mají za následek jeho opětovné užití heroinu a dalších tvrdých drog. Ve svém hotelovém pokoji prožívá množství halucinací a jiných stavů způsobených užitím drog. Následující den se Patrick konečně odhodlá vyzvednout otcův popel z pohřebního ústavu a poté zamíří na letiště, aby se mohl vrátit zpět do Anglie.

V pořadí třetí díl *Some Hope* (česky *Trocha naděje*) se odehrává na slavnostní večeři, kdy se třicetiletému Patrickovi podařilo zbavit závislosti na drogách, a tak se vrací do společnosti britské smetánky, které se dlouhé roky stranil. Většinu peněz, kterou zdědil již utratil, a tak zvažuje kariéru právníka. Po mnoha letech to vypadá, že by zde opravdu pro něj mohla být naděje začít znovu a mít normální život.

Mother's Milk (česky *Mateřské mléko*) ukazuje Patrickův život v novém světle. Je totiž ženatý a má děti. Tyto zcela nové role, které pro něj představují další

výzvy, jsou však neustále ovlivňovány jeho minulostí, a tak často dochází k různým nedorozuměním a hádkám. Nešťastné manželství a Patrickova nevěra zapříčiní jeho návrat k alkoholismu. Aby toho nebylo málo, tak jeho matka, Eleanor, prodělá cévní mozkovou příhodu a je převezena do pečovatelského ústavu ve Francii. Poté je Patrick nucen se vypořádat s podvodným guru, kterému Eleanor odkázala mimo jiné i dům, ve kterém Patrick a jeho rodina bydlí. Její zdravotní se stav se zhorší natolik, že požádá Patricka, aby jí ve Švýcarsku zajistil asistovanou sebevraždu.

V závěrečném dílu pentalogie *At Last* (česky *Konečně*) si Patrick prochází krizí středního věku. Opustila jej manželka, a kromě toho se musí vypořádat se smrtí své matky. S tou měl také velmi komplikovaný vztah, jelikož když ji potřeboval nejvíc, a to hlavně v době, kdy jej zneužíval otec, nepomohla mu. To všechno se Patrickovi honí hlavou během matčina pohřbu. Zamýšlí se také nad tím, zdali konečně bude mít ve svém životě klid a pohodu, když jsou oba rodiče po smrti a smiřuje se svou nešťastnou minulostí.

4.2 Ladislav Nagy

V poslední části této kapitoly bych chtěla představit již zmiňovaného překladatele celé série – Ladislava Nagye, jenž za překlad prvních tří dílů (*Never Mind, Bad News a Some Hope*), které byly vydány v podobě jednoho svazku pod názvem *Patrick Melrose I*, získal v roce 2020 ocenění Magnesia Litera v kategorii *Litera za překladovou knihu*.

Ladislav Nagy se narodil v roce 1974 a pochází z Tábora. Vystudoval Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze. Během doktorského studia se zaměřil na současnou britskou prózu, kterou poté na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy i učil. Momentálně působí jako vysokoškolský pedagog, ředitel Ústavu anglistiky na Jihočeské univerzitě, publicista a překladatel.

Jak již bylo zmíněno v úvodu podkapitoly, za překlad *Patrick Melrose I* získal ocenění Magnesia Litera a o rok později vyšel překlad i posledních dvou dílů série ve svazku *Patrick Melrose II*. Kromě této série přeložil například soubor novel Kazua Ishigury *Nokturna, Modlitby na těle a Co oči nevidí* od Roberta Irwina nebo *Meze interpretace* od Umberta Eca.

5 Metodologie

Pátá kapitola této práce je věnována popisu postupu analýzy vybraného díla. Je zde také uveden rozsah analyzovaných částí knihy a kritéria hodnocení daných částí.

Při výběru analyzovaného textu jsem si zvolila knihu *Patrick Melrose I*, jelikož její český překlad zpracovaný Ladislavem Nagym získal v roce 2020 cenu Magnesia Litera, jak již bylo zmíněno v předešlé kapitole. Po předběžném rozboru jsem se rozhodla zaměřit na problematiku aktuálního členění větného, které jsem ve finále specificky zaměřila na příslovečná určení místa a času. Ostatní typy příslovečných určení nebyly nijak detailněji děleny a ani nebyly ve výsledné analýze zohledňovány.

Zvolený úsek textu, který jsem se v praktické části rozhodla využít, byl vybrán z prvního dílu, který je obsažen v českém vydání knižního svazku *Patrick Melrose I – Na tom nesejde* a konkrétně se pak jedná o první kapitulu této publikace.

Veškeré nalezené příklady z vybrané kapitoly jsou k nahlédnutí v Příloze této práce, kde lze i jasně vidět, které části příkladů byly konkrétně analyzovány. Tyto příklady jsou také barevně vyznačeny v rámci celkového analyzovaného textu, který je k dispozici k nahlédnutí v plném znění v samostatně přiloženém souboru.

Vzhledem k tomu, že se v analyzovaném textu nacházejí dlouhá souvětí, jsem se stejně jako Lopašovská (2009) uchýlila k závěru, že předmětem detailnějšího zkoumání budou pouze příslovečná určení v základním distribučním poli (ZDP), a ne v souvětích jakožto celcích. Na Pu v rámci podpole prvního nebo druhého stupně není v této práci brán ohled. Stejně je tomu u tázacích vět, které nebyly zahrnuty vzhledem k odlišné větné struktuře, která by nebyla v korespondenci se zkoumanými faktory. Jmenovitě například pozice příslovečných určení, které jsou zaměřeny primárně na věty oznamovací. Vynechala jsem také ZDP, ve kterém se nenacházelo plnovýznamové sloveso nebo příslovečné určení místa či času. Analýza tímto bude také přehlednější.

Pro potřeby této práce je hlavním z kategorizačních faktorů umístění Pu ve větě. Z toho důvodu byla příslovečná určení rozdělena do tří skupin: v počáteční pozici (Pu se nachází před podmětem), Pu před slovesem (nachází se v pozici mezi

podmětem a hlavním slovesem) a za slovesem (to znamená za podmětem i plnovýznamovým slovesem). Úpravu názvů u posledních dvou skupin jsem převzala z Lopaškovské (2009). Pokud se v ZDP nachází i jinačí Pu (způsobu, míry, podmínky...) jsou označena jako další příslovečná určení (DPu).

I přesto, že jsou v této práci zmíněny a vysvětleny jednotlivé elementy tématu, tranzitu i rématu pro pochopení dané problematiky, v praktické části je na ně nahlíženo jako na jeden celek. To znamená, že jednotlivé tematické prvky Th a Dth jsou souhrnně označovány jako Th. V případě tranzitních prvků je postup podobný: Tr a TrPr jsou pak značeny jako Tr, ovšem pouze v případě, že se v daném základním distribučním poli nenachází temporálně-modální exponenty (TME). Pro rématické prvky Rh a RhPr je použito označení Rh.

V praktické části stejně jako v Příloze jsou pro analyzované aspekty použity anglické zkratky (s výjimkou Pu, které jsou v češtině) např. podmět (subject - S), kulisa (Setting – Set) a podobně (viz Seznam zkratek). Důvodem je, že jsou takto užity i ve většině zdrojové literatury.

Praktická část této práce je tedy rozdělena do tří hlavních částí. Vzhledem k povaze analyzovaného textu a problematice příslovečných určení jako takové, jsem si přizpůsobila počet daných kategorií, kterými se budu zabírat. V praktické části se také nenacházejí žádná alternativní překladová řešení.

Na úvod se zaměřuji na četnost příslovečných určení místa a času ve vybraném textu. Dále se blíže zabývám již zmíněnými pozicemi Pu v rámci základních distribučních polí v kombinaci s jejich četností v různých funkcích, které mohou zastávat.

Pro přehlednost jsou výsledky analýzy vždy shrnuty v tabulkách a krátce okomentovány. Pokud to bylo v rámci demonstrace určitého jevu potřebné či žádané, jsou v některých částech uvedeny i příklady. Vždy se jedná o příklady jak z češtiny, tak i z angličtiny, aby bylo zřetelné, zdali daná problematika funguje v obou jazycích nebo pouze v jednom z nich.

6 Praktická část

Tato kapitola je tedy zaměřena na praktickou část této práce. Jak již bylo zmíněno v úvodu, jedná se o analýzu díla *Patrick Melrose* se zaměřením na aktuální členění větné příslovečných určení místa a času a na jejich nejčastější pozici ve větě, což také souvisí s jejich funkcí buď specifikace nebo kulisy.

Číslo v závorce nad příklady distribučních polí je značení pořadí daného příkladu v rámci bakalářské práce. Číslování přímo před distribučním polem značí jeho pozici v rámci přílohy.

6.1 Četnost výskytu

Je potřeba tedy začít od začátku, a to od četnosti výskytu příslovečných určení místa a času v rámci základních distribučních polí. V analyzovaném úseku VT a CT byl toto první faktor, na který jsem se zaměřila.

Tabulka2 – Počet ZDP obsahující Pum nebo Puč

	Počet ZDP obsahující Pum nebo Puč
Čeština	23
Angličtina	23

Aby bylo základní distribuční pole považováno za vhodné pro tuto analýzu bylo hlavním kritériem to, aby se v něm nacházelo alespoň jedno příslovečné určení místa nebo času. V Tabulce2 můžeme vidět, že těchto ZDP splňujících toto kritérium bylo celkově 46, z toho 23 bylo v angličtině a tento počet je stejný i pro češtinu. Z těchto údajů můžeme udělat následující závěry. Můžeme předpokládat, že se četnost Pum a Puč nijak výrazně mezi angličtinou a češtinou neliší. Vztahem k analyzovanému úseku textu je zde nulový rozdíl. Na to navazuje druhý fakt a to ten, že překladatel v CT Pum a Puč evidentně v rámci ZDP zachovává.

Samozřejmě nemůžeme vycházet z předpokladu, že by analyzovaná ZDP obsahovala, ať už v jednom či druhém jazyku, pouze jedno Pu.

Tabulka3 – Počet příslovečných určení místa a času

	Počet vhodných ZDP	Počet Pu
Čeština	23	29
Angličtina	23	28

Tabulka3 tedy potvrzuje, že i ve vybraném úseku textu platí, že ne všechna ZDP mají pouze jedno Pu. V tomto případě má čeština o něco vyšší výskyt Pu, ovšem tento rozdíl není nijak veliký, a proto můžeme předpokládat, že se nejedná o odchylku způsobenou systematickými rozdíly jazyků, ovšem s největší pravděpodobností se jedná o rozhodnutí překladatele v rámci volby vhodných překladatelských strategií.

Tabulka4 – Počet ZDP v závislosti na četnosti výskytu Pu

	Čeština	%	Angličtina	%
1 Pu v ZDP	17	73,9	18	78,3
2 Pu v ZDP	6	26,1	5	21,7
3 Pu v ZDP	0	0	0	0

Výsledky v Tabulce4 tedy ukazují, že největší zastoupení má v češtině i angličtině ZDP, kde se nachází pouze jedno Pu.

V češtině je to pak konkrétně 17 příkladů, které tvoří 73,9 % z celkového počtu základních distribučních polí v českém překladu. Anglických 18 příkladů výskytu jednoho Pu v ZDP zaujímá 78,3 %.

(12)

6. si vyndal | z úst | doutník,

V Pum O

23. The air | already | smelt of autumn,

S Puč V

Pro oba jazyky byla kategorie s druhým nejvyšším počtem výskytu Pu velmi podobná, co se týče nalezených příkladů. Jedná se o kategorii, kdy se v ZDP

nacházejí dvě PU. Pokud bychom to měli vyjádřit v číslech, jedná se tedy o 21,7 % v angličtině a 26,1 % v češtině.

(13)

44. David | přešel | *k vysokému oknu* | na konci místnosti

S V Pum1 Pum2

9. Yesterday | he | had talked | to her | for long enough to exhaust her arms.

Puč1 S V O Puč2

Základní distribuční pole, ve kterých by se vyskytovala tři Pu jsou poslední analyzovanou skupinu v této kategorii. V angličtině takový případ ve výchozím textu nenastal, a v češtině je výsledek s nulovým zastoupením stejný. Budeme-li se bavit na obecné úrovni obou jazyků, větší počet příslovečných určení v rámci ZDP je možný a dokonce častý. Ovšem to není případem analyzované části textu, která byla vybrána pro tuto práci.

6.2 Pozice příslovečných určení

V rámci metodologie již bylo nastíněno, že příslovečná určení místa a času byla kategorizována podle jejich pozice v rámci základního distribučního pole. Pro připomenutí se jedná o počáteční pozici Pu, dále o umístění před slovesem a za ním.

Počáteční pozice je brána jakožto postavení příslovečných určení před podmětem ZDP. Co se týče výskytu před slovesem, musí Pu zastávat pozici mezi podmětem a plnovýznamovým slovesem. Jeho konečná pozice je pak dána postavením za podmětem i plnovýznamovým slovesem.

Tabulka5 – Pu místa a času v počátečním postavení, před a za slovesem

	Čeština	%	Angličtina	%
Celkový počet	29	100	27	100
Počáteční	10	34,5	4	14,8

Před slovesem	1	3,4	3	11,1
Za slovesem	18	62,1	20	74,1

Podíváme-li se v Tabulce 5 na češtinu, z celkového počtu 29 Pu má nejvyšší zastoupení kategorie Pu. Které se vyskytují za slovesem. Tvoří víc jak polovinu analyzovaných základních distribučních polí. Konkrétně se jedná o 62,1 %. Druhé nejvyšší zastoupení mají příslovečná určení, která jsou v počáteční pozici. Jedná se o 10 příkladů, které ve finále tvoří 34,5 % z celkového počtu. S nejnižším zastoupením se pak setkáváme v případě Pu, která se vyskytují před slovesem. Z celkového počtu zastupují jenom 3,4 %. V angličtině má také nejvyšší zastoupení pozice Pu za slovesem a tato kategorie tvoří až 74,1 %. Oproti češtině však můžeme pozorovat značný propad u počáteční pozice Pu. Zde byly nalezeny pouhé 4 příklady, které tak výsledně tvoří 14,8 % z celkového počtu. Případů, kdy bylo příslovečné určení umístěno před sloveso bylo 11,1 %, ovšem tato kategorie je reprezentována pouhými třemi příklady z celkových 27.

Můžeme tedy konstatovat, že v českém překladu jsou většinou zachovány původní pozice Pu z anglického originálu, a to za slovesem. Největší změny překladatel provedl přesunutím Pu do počáteční pozice. Jak již bylo zmíněno, pozice příslovečných určení před slovesem není v češtině běžná, jelikož ve většině případů nepůsobí toto umístění přirozeně.

6.2.1 Pu v počáteční pozici

I na menším počtu příkladů se potvrdilo, že v počáteční pozici se příslovečná určení nejčastěji vyskytují v roli kulisy (Setting).

Tabulka 6 – Pu v počáteční pozici v roli kulisy nebo specifikace

	Čeština	%	Angličtina	%
Počáteční Set	6	60	3	75
Počáteční Sp	4	40	1	25

V češtině Pu v roli Set tvoří 60 % z nalezených příkladů a zbylých 40 % tedy figuruje jakožto Sp. V angličtině je to pak 75 %, i když celkové zastoupení je reprezentováno pouze čtyřmi zástupci.

Příklady počáteční specifikace:

(14)

29. The first time | he | had taken | an interest in him

Sp1 B Q Sp2

26. Na kapotu vozu | se lepily | kuličky průzračné pryskyřice

Sp Q B

Příklad počáteční kulisy:

(15)

41. The next day | he | told | Nicholas Pratt

Set B Q FSp

16. V místnosti | bylo | deset vysokých prádelníků plných | úhledně

Set Q B Sp

složeného

Následující tabulka poskytuje podrobnější náhled na Pum a Pu času v počáteční pozici ve funkci Set:

Tabulka7 – Pum a Puč v počáteční pozici ve funkci kulisy

	Čeština	%	Angličtina	%
Počáteční Pum jako Set	2	33,3	1	33,3
Počáteční Puč jako Set	4	66,7	2	66,7

I přesto, že jsou číselné údaje v Tabulce7 nízké, můžeme říct, že v analyzovaném textu se nachází dvojnásobné množství příslovečných určení času v počáteční pozici v roli kulisy v porovnání s Pum, a to vztažmo k angličtině i češtině.

Tabulka8 - Pum a Puč v počáteční pozici ve funkci specifikace

	Čeština	%	Angličtina	%
Počáteční Pum jako Sp	2	50	0	0
Počáteční Puč jako Sp	2	50	1	100

Již předchozí analýza naznačila, že Pum a Puč ve funkci Sp nejsou běžné (viz Tabulku6), proto není překvapivé, že se v Tabulce8 vyskytuje velmi nízké zastoupení v obou jazycích. V případě angličtiny, je dokonce nulové zastoupení Pum ve funkci Sp.

6.2.2 Pu v pozici před slovesem

Pozice příslovečných určení, která se nacházejí před slovesem není častá, a to ani v případě angličtiny ano češtiny. Tento argument podporu i Tabulka5, kdy v angličtině byla tato situace zaznamenána pouze ve třech případech, které tvořily 11,1 % z celkových 27 nalezených příkladů. Pokud přihlédneme i k češtině, byla zde situace dost podobná, ba dokonce o něco slabší, jelikož v této pozici, se nachází pouze jeden příklad, který představuje 3,4 % z celkových 29 příkladů.

V teoretické části bylo zmíněno, že se na tranzitní vrstvě mohou podílet i tzv. temporálně-modální exponenty slovesa (TMEs), kde řadíme mluvnické kategorie sloves a jejich lexikální význam (viz kapitolu 2.3 Téma, tranzit a réma).

Jedná se o Pu, která neudávají přesná časový údaj – *občas, never, vždy...*

Tabulka9 – Kulisy, specifikace a TMEs v pozici před slovesem

	Čeština	%	Angličtina	%
Set před slovesem	0	0	0	0
Sp před slovesem	0	0	0	0
TMEs	1	100	3	100

Na základě rozboru vidíme v Tabulce9, že všechna Pu, která se nacházejí v pozici před slovesem a vyšla jakožto nejméně početná skupina, vystupují jako temporálně-modální exponenty. V obou jazycích se tedy jedná o stejné procentuální hodnoty i když o něco málo větší zastoupení má v tomto případě angličtina.

Příklady TMEs:

(16)

45. He | often | stared | at the bare outcrops of lacerated limestone.
B TME Q Sp

18. Yvette | občas | prádelníky | otvírala a kochala se | pohledem na tu chráněnou
B TME Sp1 Q Sp2

Z této skupiny Pu je jediným českým příkladem Puč *občas*. V angličtině jsou pak zbylé dva příklady taktéž příslovečná určení času (viz Přílohu). Nelze však tvrdit, že by se jednalo o nějaký pravidelný jev ať už v případě angličtiny nebo češtiny, jelikož konečné výsledky, týkající se této problematiky v rámci zvoleného analyzovaného textu, nepřinesly adekvátní číselné údaje pro finální vyhodnocení.

6.2.3 Pu v pozici za slovesem

Poslední možnou pozicí, ve které se Pu mohou vyskytovat je pozice za slovesem. Jenom pro připomenutí – Pu se musí v rámci základního distribučního pole nacházet jak za slovesem, tak i za podmětem. Pokud se tedy ještě jednou vrátíme k Tabulce5, v obou jazycích je možné pozorovat velmi podobná čísla. Pro češtinu to v tomto případě znamená, že z celkového počtu 29 analyzovaných příkladů spadá 18 právě do této kategorie a tvoří až 62,1 % z původního množství. S 20 příklady, z původních 27, pak tato kategorie v angličtině zaujímá 74,1 %. Jak již tedy bylo zmíněno, tato kategorie je v obou jazycích jednoznačně v největším zastoupení.

V Tabulce10 pak můžeme pozorovat, jak častý je výskyt kulis a specifikací v pozici za slovesem.

Tabulka10 – Kulisy a specifikace v pozici za slovesem

	Čeština	%	Angličtina	%
Set za slovesem	10	55,6	8	40
Sp za slovesem	8	44,4	12	60

V češtině Set za slovesem tvoří 10 příkladů z původních 18 (viz Tabulku5), což se rovná 55,6 %. Angličtina má se 40 % a 8 příklady o něco nižší úroveň výskytu, kterou však kompenzuje Sp v pozici za slovesem. Zde se jedná o 60 % z celkových 20 analyzovaných částí. Pro češtinu pak Sp tvoří 8 příkladů 44,4 %.

Příklady kulisy za slovesem:

(17)

13. Yvette | walked | into the high dark room
 S V Pum
 B Q Set

14. Yvette | vešla | do tmavé místnosti s vysokým stropem
 S V Pum
 B Q Set

Příklady specifikace za slovesem:

(18)

25. Globules of translucent resin | were stuck | to the Buick's bonnet.
 S V Pum
 B Q Sp

34. Upustil | hadici | na štěrkovou cestu
 V O Pum
 Q B Sp

V Tabulce11 se zaměříme na příslovečná určení místa a času v pozici za slovesem a na četnost jejich výskytu v tomto prostředí.

Tabulka11 – Pum a Puč v pozici za slovesem

	Čeština	%	Angličtina	%
Pum za slovesem	13	72,2	15	75
Puč za slovesem	5	27,8	5	25

V obou jazycích bylo v rámci analýzy prokázáno, že pozici za slovesem nejčastěji zastává Pum. Jakási dominantnost příslovečného určení místa a jeho velmi častý výskyt právě v kombinaci s příslovečným určením času v tomto pořadí a „za slovesem, projevuje angličtina silnou tendenci řadit je ve sledu místo – čas“ (Dušková a kol. 2009, 13.41.21).

Pum v češtině tvoří 72,2 %, angličtina má tyto hodnoty o něco málo výše se 75 %. Puč nejsou v této pozici tak častá, a tak ani jeden z jazyků nepřesáhnul hodnotu 30 %. Čeština se tomuto číslu přiblížila o něco více s 27, 8 %, angličtina ovšem příliš nezaostává, jelikož se dostala na 25 %.

Tabulka12 – Pum a Puč v pozici za slovesem ve funkci kulisy

	Čeština	%	Angličtina	%
Pum jako Set za slovesem	7	70	6	75
Puč jako Set za slovesem	3	30	2	25

Pu, která se nacházejí za slovesem a jejich dynamickou sémantickou funkcí je kulisa mají opět větší zastoupení v případě příslovečného určení místa, a to v obou jazycích. V Tabulce12 pak vidíme, že z původních 10 příkladů v češtině patří 7 z nich k Pum, což je rovných 70 % a zbylé tři příklady pak tvoří 30 % Puč ve funkci kulisy. V angličtině jsou následně příslovečná určení místa zastoupena 6 příklady, které tvoří 75 % vzorku, a z původních 8 tak zbylá dvě Puč představují 25 %.

Tabulka13 – Pum a Puč v pozici za slovesem ve funkci specifikace

	Čeština	%	Angličtina	%
Pum jako Sp za slovesem	6	75	9	75
Puč jako Sp za slovesem	2	25	3	25

Stejně jako tomu bylo v případě příslovečných určení, která zastávala funkci kulisy i zde jsou častěji zastoupena Pum, ovšem tentokrát ve funkci specifikace. Shodou okolností jsou procentuální výsledky analýzy shodné pro oba jazyky. To tedy znamená, že čeština i angličtina mají 75 % příkladů z řad Pum a zbylou čtvrtinu zastávají příslovečná určení času. Jediný aspekt, který se v Tabulce13 liší, je celkový počet příkladů v jednotlivých kategoriích v rámci daného jazyka. V češtině se vychází z celku, který obsahuje 8 vhodných Pu, ovšem v angličtině se tento celek skládá z 12 vhodných příkladů.

Závěr

Tato bakalářská práce se primárně zabývá aktuálním členěním větným zaměřeným na příslovečná určení místa a času. Aktuální členění je tedy obecně definováno jako hlavní princip, který má vliv na slovosled. Příslovečná určení jsou pak větně členy, které nejčastěji rozvíjejí slovesa. Mohou však také rozvíjet i přídavná jména nebo příslovce.

Díky gramatické funkci slovosledu anglického jazyka je rématický podmět umístěn na začátek věty, v češtině je pak tato pozice většinou koncová. Aktuální členění větné je tedy pro český jazyk základním slovosledným principem, který je ovlivňován mnoha dalšími faktory. Konkrétně se pak třeba jedná o strukturu daného jazyka a jeho gramatický systém, jazykový a situační kontext či intonaci. Podstatou aktuálního členění je pak možnost rozdělit větu na dvě základní části: východisko a jádro výpovědi neboli téma a réma. Toto takzvané bipolární dělení je však mnohdy poměrně problematické, jelikož se ve větě nachází větší množství prvků. Z tohoto důvodu se pak pro detailnější analýzy častěji používá schéma téma – tranzit – réma. S tímto dělením mimo jiné úzce souvisí výpovědní dynamičnost a její čtyři základní funkce. Ta bere v úvahu míru důležitosti prvků v dané výpovědi. Pokud je vyšší, jedná se o réma, pokud je výpovědní hodnota nižší, jedná se o téma. Z tohoto důvodu jsem se v úvodních kapitolách teoretické části této práce zaměřila na slovosled v českém a anglickém jazyce a s ním spojené aktuální členění větné z pohledu českých i zahraničních lingvistů, kteří se touto problematikou zabývají.

Stanovenými cíli v úvodu této práce bylo několik kritérií a aspektů, které byly v praktické části podrobeny analýze a následně srovnány mezi češtinou a angličtinou. Prvním z nich bylo obecně určit četnost výskytu příslovečných určení místa a času v analyzovaném textu, což praktická část práce hned v úvodu splnila. Splněn byl i druhý cíl, a to zanalyzovat v jakých pozicích a v jaké míře se vyskytují příslovečná určení a jaké funkce mohou v těchto situacích zastávat. Všechny dílčí části analýzy byly procentuálně přepočítány a zpracovány. A díky tomu mohl být splněn i poslední cíl, a to srovnání analyzovaných aspektů mezi češtinou a angličtinou v rámci jednotlivých kategorií.

K uskutečnění analýzy aktuálního členění větného příslovečných určení místa a času jsem si vybrala dílo *Patrick Melrose*, jelikož za český překlad knihy vyhrál Ladislava Nagye ocenění Magnesia Litera. Jelikož se jedná o částečně autobiografickou pentalogii, považovala jsem za vhodné v teoretické části práce věnovat jednu kapitolu autorovi, jeho dílu a překladateli.

Rozsah textu, který jsem vybrala pro analýzu se skládá z prvního dílu pentalogie. Z této knihy jsem si pak konkrétně vybrala první kapitolu.

V praktické části pak byly úspěšně demonstrovány teoretické poznatky rozebrané v první části práce. Můžeme tedy říct, že v češtině i angličtině jsou jisté faktory, které ovlivňují tyto jazyky v různých ohledech. V základních distribučních polích se pak nejčastěji objevují případy, kdy je zakomponováno pouze jedno příslovečné určení. Druhou nejpočetnější skupinou pak byla ta, kdy jsou přítomna určení dvě.

I přes veškeré faktory ovlivňující výše zmíněnou problematiku aktuálního členění větného příslovečných určení, je nutné vzít v potaz i zásah překladatele. Jelikož je CT přímým českým publikovaným překladem, některé změny v rámci češtiny proběhly právě kvůli překladatelovu rozhodnutí vztahmo k volbě vhodné překladatelské strategie. Právě z toho důvodu, že příslovečná určení mohou mít za různých okolností rozličné pozice ve větě, je na překladateli, k jakému řešení se nakonec přikloní, aby zůstala zachována přirozenost daného jazyka a aby byly vhodně aplikovány již výše zmíněné faktory.

Nejčastěji je však příslovečné určení umístěno v pozici za slovesem, a to jak v češtině, tak v angličtině. Naopak nejmenší zastoupení pak má v češtině umístění před slovesem. Stejně nízké hodnoty výskytu příslovečných určení má pak angličtina, dle analýzy, v počáteční pozici i v té před slovesem.

I přesto, že se v některých rozebíraných kategoriích a podkategoriích procentuální či početní údaje mohly lišit, pokud se podíváme na celkové výsledky analýzy, lze konstatovat, že získaná data prokazují jisté společné aspekty mezi angličtinou a češtinou vztahmo k příslovečným určením místa a času.

Příloha

V příloze se nacházejí analyzované příklady z díla *Patrick Melrose*. Tyto příklady byly vybrány z prvních kapitol prvního a druhého dílu pentalogie (*Na tom nesejde a Špatné zprávy*). Příklady jsou řazeny ve stejném pořadí, v jakém se vyskytují v těchto kapitolách.

Prvně jsou analyzovány ZDP v anglickém originále a poté ZDP v českém překladu. Jsou zde uvedena celá souvětí, ovšem analyzované jsou pouze jejich relevantní části.

Patrick Melrose – 1. kapitola prvního dílu *Na tom nesejde*

(At half-past seven in the morning, carrying the laundry she had ironed the night before,)

1. Yvette | came down | the drive | on her way to the house.

I	I	D	I
S	V	O	Pum
B	Q	FSp1	FSp2
Th2	Tr	Rh1	Rh2

(S náručí prádla, které vyžehlil předchozího večera,)

2. scházela | Yvette | v půl osmé ráno | po příjezdové cestě | k domu.

I	I	I	I	I
V	S	Puč	O	Pum
Q	B	Set	FSp1	FSp2
Tr	Th1	Th2	Rh1	Rh2

(Over the wall below the line of cypresses that ran along the edge of the drive,)

3. she | saw | the doctor standing | in the garden.

D	I	D	I
S	V	O	Pum
B	Q	Sp	FSp
Th	Tr	Rh1	Rh2

(Za zídou pod řadou cypřišů lemující příjezdovou cestu)

4. uviděla | v zahradě | stát doktora.

I	I	I
V	Pum	O
Q	Set1	Set2

Th Rh1 Rh2

(With his free hand)

5. he | removed | a cigar | from his mouth,

D	I	I	I
S	V	O	Pum
B	Q	Sp	Set
Th	Tr	Rh1	Rh2

(its smoke drifting up through the brown and grey curls that covered the jutting bones of his forehead.)

(Volnou rukou)

6. si vyndal | z úst | doutník,

I	I	I
V	Pum	O
Q	Set	Sp
Tr	Rh1	Rh2

(jehož dým stoupal v hnědošedých vlnkách a halil vystouplé čelo.)

(Yvette had only to pass the fig tree and)

7. she | could slip | into the house

D	I	D
S	V	Pum
B	Q	Sp
Th	Tr	Rh

(without Dr Melrose knowing she had arrived.)

(Yvett stačilo oběhít fíkovník a)

8. hned | mohla zmizet | v domě,

I	I	I
Puč	V	Pum
Sp	Q	Set
Th	Tr	Rh

(aniž by si dr. Melrose povšiml, že už přijela)

9. Yesterday | he | had talked | to her | for long enough to exhaust her arms,

D	D	I	D	I
Puč1	S	V	O	Puč2
Set	B	Q	Ph	Sp

Th1 Th2 Tr Th Rh

(but not for so long that she might drop the linen.)

10. Včera | s ní | mluvil | tak dlouho, | až jí z toho zemdlévaly ruce,

D	D	I	I	I
Puč	O	V	Puč	DPu
Set	Ph	Q	Sp	FSp
Th1	Th2	Tr	Rh1	Rh2

(leč ne zas tak dlouho, aby prádlo upustila.)

11. A wide flight of steps | led down | one side of the house | to a terrace in front

I	I	I	I
S	V	Pum1	Pum2
B	Q	Sp	FSp
Th	Tr	Rh1	Rh2

of the drawing room.

12. Po straně domu | vedlo | široké schodiště | na terasu před obývacím pokojem.

I	I	I	I
Pum1	V	S	Pum2
Sp	Q	B	FSp
Th	Tr	Rh1	Rh2

13. Yvette | walked | into the high dark room

D	I	I
S	V	Pum
B	Q	Set
Th	Tr	Rh

(and put down the laundry.)

14. Yvette | vešla | do tmavé místnosti s vysokým stropem

D	I	I
S	V	Pum
B	Q	Set
Th	Tr	Rh

(a položila prádlo.)

15. There | were | ten tall cupboards piled high | with neatly folded linen.

D	I	I	I
Pum	V	S	O
Set	Q	B	Sp
Th	Tr	Rh1	Rh2

16. V místnosti | bylo | deset vysokých prádelníků plných | úhledně složeného

I	I	I	I
Pum	V	S	O
Set	Q	B	Sp
Th	Tr	Rh1	Rh2

prádla.

17. Yvette | sometimes | opened | these cupboards | to admire this protected

D	I	I	D	I
S	Puč	V	O	DPu
B	TME	Q	Sp1	Sp2
Th	TrPr	Tr	Th	Rh

collection.

18. Yvette | občas | prádelníky | otvírala a kochala se | pohledem na tu chráněnou

D	I	D	I	I
S	Puč	O1	V	O2
B	TME	Sp1	Q	Sp2
Th	TrPr	Th	Tr	Rh

sbírku.

19. Eleanor Melrose | stormed | her way up | the shallow steps | from the kitchen

D	I	I	I	I
S	V	Pum1	O	Pum2
B	Q	Set	FSp1	FSp2
Th	Tr	Rh1	Rh2	Rh3

to the drive.

20. Eleanor Melroseová | se řítí | vzhůru | po nízkých schodech | z kuchyně na

D	I	I	I	I
S	V	Pum1	O	Pum2
B	Q	Set	FSp1	FSp2
Th	Tr	Rh1	Rh2	Rh3

příjezdovou cestu.

21. The mornings | had grown cooler | since the beginning of September.

D	I	I
S	V	Puč
B	Q	Set
Th	Tr	Rh

22. Od počátku září | rána | byla chladnější.

I	I	I
Puč	S	V
Set	Ph	Pr
Th	Th	Tr

23. The air | already | smelt of autumn,

I	D	I
S	Puč	V
B	TME	Q
Th1	TrPr	Tr

(but this hardly mattered to Eleanor.)

24. Ve vzduchu | byl cítit | podzim,

I	I	I
Pum	V	S
Set	Pr	Ph
Th	Tr	Rh

(ale nic z toho nemělo vliv na Eleanor.)

25. Globules of translucent resin | were stuck | to the Buick's bonnet.

I	I	D
S	V	Pum
B	Q	Sp
Th	Tr	Rh

26. Na kapotu vozu | se lepily | kuličky průzračné pryskyřice.

D	I	I
Pum	V	S
Sp	Q	B
Th	Tr	Rh

(When)

27. she | had first met | David | twelve years ago,

D	I	D	I
S	V	O	Puč
B	Q	Sp	FSp
Th1	Tr	Th2	Rh

(she had been fascinated by his looks.)

(Když)

28. Davida | potkala | před dvanácti lety,

D	I	I
O	V	Puč
Sp	Q	FSp
Th	Tr	Rh

(učaroval jí jeho vzhled.)

29. The first time | he | had taken | an interest in him

I	D	I	I
Puč	S	V	O
Sp1	B	Q	Sp2
Th	Th	Tr	Rh

(was when David left Eton, and his father asked him what he wanted to do.)

30. Poprvé | o něj | projevil | zájem,

I	D	I	I
Puč	O1	V	O2
Set	FSp	Q	Sp
Th	Th	Tr	Rh

(když David opustil Eton, a otec se ho zeptal, co by chtěl v životě dělat.)

31. He | had stopped | his medical practice | soon after their marriage.

D	I	I	I
S	V	O	Puč
B	Q	Sp	FSp
Th	Tr	Rh1	Rh2

32. Lékařskou praxi | ukončil | krátce po sňatku.

I	I	I
O	V	Puč
Ph	Pr	Set

Th Tr Rh

33. David | dropped | the hose | on the gravel path,

D	I	D	I
S	V	O	Pum
B	Q	Sp	FSp
Th1	Tr	Th2	Rh

(thinking how useless to him Eleanor had become.)

34. Upustil | hadici | na štěrkovou cestu

I	I	I
V	O	Pum
Q	B	Sp
Tr	Th	Rh

(a přemýšlel, jak zbytečnou se pro něj Eleanor stala.)

35. She | could only be persuaded to relax | so often.

D	I	I
S	V	Puč
B	Q	Set
Th	Tr	Rh

36. Uvolnit se dokázala | jen málokdy.

I	I
V	Puč
Q	Set
Tr	Rh

37. He | put | the plate | on the floor behind her chair

D	I	D	I
S	V	O	Pum
B	Q	Sp	Set
Th1	Tr	Th2	Rh

(and said, ‘Would you eat your food without using a knife and fork, or your hands, just eat it off the plate?’)

38. Talíř | položil | na podlahu za její židli

I	I	D
O	V	Pum

Ph Pr Set

(a pokračoval: „Mohla bys to sníst bez příboru i bez pomoci rukou? Prostě to sníst jen tak z talíře?“)

39. She | felt | the strain | at the base of her spine.

D	I	I	I
S	V	O	Pum
B	Q	Sp	Set
Th1	Tr	Th2	Rh

40. Cítila | napětí | až v kříži.

I	I	I
V	O	Pum
Q	Sp1	Sp2
Tr	Rh	Rh

41. The next day | he | told | Nicholas Pratt

I	D	I	D
Puč	S	V	O
Set	B	Q	FSp
Th	Th	Tr	Rh

(what had happened.)

42. Nazítlí | vyprávěl | vše Nicholasi Prattovi.

I	I	D
Puč	V	O
Set	Q	Fsp
Th	Tr	Rh

43. David | walked | towards the tall window | at the end of the room.

D	I	I	I
S	V	Pum1	Pum2
B	Q	Set1	Sp
Th	Tr	Rh1	Rh2

44. David | přešel | k vysokému oknu | na konci místnosti

D	I	I	I
S	V	Pum1	Pum2
B	Q	Set1	Sp
Th	Tr	Rh1	Rh2

45. He | often | stared | at the bare outcrops of lacerated limestone.

D	D	I	I
S	Puč	V	O
B	TME	Q	Sp
Th1	TrPr	Tr	Rh

46. Často | upíral | pohled na obnažené výběžky zvrásněného vápence.

I	I	I
Puč	V	O
Sp	Q	Set
Th	Tr	Rh

Summary

This bachelor thesis is primarily concerned with functional sentence perspective with the focus on adverbials of place and time. Thus, functional sentence perspective is generally defined as a guiding principle that affects word structure. To define adverbials – they are sentence elements that most often affect verbs. However, they can also affect adjectives or adverbs.

The thesis then aims to determine the frequency of occurrence of adverbials of place and time. Furthermore, to find out in which positions the adverbials of place and time occur most frequently within the basic distributional fields, the results are compared regarding Czech and English. Finally, adverbials may have different functions. The final goal of this paper will therefore be to identify, categorize and compare these functions. Both within Czech and English.

The level of usage of functional sentence perspective and its function varies from language to language. These differences are the focus of my work in the case of English and Czech.

Functional sentence perspective can be generally defined as a main principle that influences word order and is affected by many factors like the four basic factors of communicative dynamism (linear modification, semantics, context, and intonation), communicative dynamism as such, dynamic semantic scales, and topic, transit, and rheme. All these subparts are closely related and influence each other considerably in both languages.

The core of functional sentence perspective is the possibility to divide the sentence into two basic parts: topic and rheme. However, this so-called bipolar division is often quite problematic, as there are usually more elements present in the sentence. For this reason, the topic-transit-rheme scheme is used more often.

Since the thesis is specifically oriented towards adverbials, the third chapter of this thesis is devoted to this topic. Adverbials of place and time are then described in greater detail, since they are the subject of the practical part of the thesis.

To demonstrate the analysis of functional sentence perspective of adverbials of place and time I chose the book *Patrick Melrose* written by the British author Edward St Aubyn and its Czech translation created by Lagislav Nagy.

The parts of the text for the analysis were chosen from first book of the pentalogy. I then specifically singled out the first chapter as a suitable source for the analysis.

The methodology of the thesis and the selection of the aspects that will be discussed are based on the undergraduate thesis *A Functional Sentence Perspective Analysis of Temporal and Locative Adverbials in English and Czech Fiction Texts* by Dominika Lopašovská (2009), but I adapted her procedures to my needs.

In the practical part, the theoretical findings discussed in the first part of the thesis were successfully demonstrated. Thus, it can be stated that there are certain factors in both Czech and English that influence these languages in different ways.

When talking about the adverbials they are most likely to be placed in the position after the verb, both in Czech and English. On the other hand, in Czech, it is not common for adverbials to be placed in pre-verb position. According to the analysis, English has similarly tendency not to be part of the initial position and in the pre-verb position.

Even though the numbers may differ in some of the categories and subcategories, if we look at the overall results of the analysis, it can be concluded that the data obtained show some common aspects between English and Czech in relation to adverbials of place and time.

Bibliografie

Primární literatura

AUBYN, Edward St, 2012. *The Patrick Melrose Novels*. USA: Picador

AUBYN, Edward St, 2019. *Patrick Melrose I*. Přeložil Ladislav NAGY. Praha: Argo.

Sekundární literatura

ADAM, Martin, 2007. *A Handbook of Functional Sentence Perspective (FSP in Theory and Practice) with key*. Brno: Masarykova univerzita.

BIBER, Douglas, a kol. 1999. *Longman Grammar of Spoken and Written English*. Harlow: Longman.

DANEŠ, František, 1974. *Papers on functional sentence perspective*. Praha: Academia.

DANEŠ, František, 1985. *Věta a text: Studie ze syntaxe současné češtiny*. Praha: Academia.

DUŠKOVÁ, Libuše, a kol. 2009. *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny* [online]. Ústav anglického jazyka a didaktiky [cit. 17.4. 2023], Dostupné z: <https://mluvniceanglictiny.cz/>. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta.

EdwardStAubyn – Home [online]. [cit. 2.4.2023]. Dostupné z: <http://www.edwardstaubyn.com/>

FIRBAS, Jan, 1992. *Functional Sentence Perspective in Written and Spoken Communication*. Cambridge: Cambridge University Press.

CHAMONIKOLASOVÁ, Jana, 2007. *Intonation in English and Czech Dialogues*. Brno: Masarykova univerzita.

IMDb [online]. *Copyright* © *IMDb.com*, 1990-2023 [cit. 2.4.2023].

Dostupné z:

https://www.imdb.com/title/tt6586318/?ref=nm_sr_srg_0_tt_1_nm_7_q_patrick%2520me

Jihočeská univerzita – Úvod – Univerzita – Lidé – Člověk [online].

Copyright © *Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích*, 2021 [cit. 2.4.2023].

Dostupné

z:

https://www.jcu.cz/cz/univerzita/lide/clovek?identita=Nagy_Ladislav_44424

Kosmas – Úvod – Autoři – Edward St Aubyn [online]. [cit. 2.4.2023].

Dostupné z: <https://www.kosmas.cz/autor/48620/edward-st-aubyn/>

Kosmas – Úvod – Kategorie – Beletrie – Světová – Kniha Patrick Melrose

I [online]. [cit. 2.4.2023]. Dostupné z:

<https://www.kosmas.cz/knihy/250005/patrick-melrose-i/>

LOPAŠOVSKÁ, Dominika, 2009. *A Functional Sentence Perspective Analysis of Temporal and Locative Adverbials in English and Czech Fiction Texts*

[online]. Olomouc [cit. 7.10.2023]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/ylwufx/>.

Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta. Vedoucí práce doc. PhDr. Jana Chamonikolasová, Ph.D.

MATHESIUS, Vilém, 1947. *Čeština a obecný jazykozpyt*. Praha:

Melantrich.

POVOLNÁ, Ranáta, 2003. *Spatial and temporal adverbials in English*

authentic face-to-face conversation. Brno: Masarykova univerzita.

SGALL, Petr; HAJIČOVÁ, Eva; PANEVOVÁ, Jarmila, 1986. *The*

Meaning of the Sentence in Its Semantic and Pragmatic Aspects. Praha: Academia.

SVOBODA, Aleš, 1989. *Kapitoly z funkční syntaxe*. Praha: Statní

pedagogické nakladatelství.

VACHEK, Josef, 1995. *A functional syntax of modern English*. Brno: Masarykova univerzita.

Anotace

Autor: Kateřina Števková

Název česky: Analýza překladu příslovečných určení v knize Patrick Melrose z pohledu aktuálního členění větného

Název anglicky: The analysis of the translation of the adverbials in the book Patrick Melrose from the perspective of functional sentence perspective

Vedoucí práce: Mgr. Josefína Zubáková, Ph.D.

Počet stran: 57

Počet znaků: 55 027

Anotace

Tato bakalářská práce se zaměřuje na analýzu publikovaného překladu knihy Patrick Melrose se zaměřením na aktuální členění větné příslovečných určení místa a času.

Teoretická část práce se zabývá představením aktuálního členění větného, jeho čtyřmi základními faktory, tématem a rématem a příslovečnými určeními místa a času. V této části je také blíže představen autor, jeho dílo a překladatel analyzovaných knih.

Praktická část se pak zabývá analýzou příslovečných určení místa a času z pohledu aktuálního členění větného z vybraných částí díla.

Klíčová slova: aktuální členění větné, AČV, analýza, Patrick Melrose, Ladislav Nagy, příslovečné určení místa, příslovečné určení času, téma, réma

Annotation

This bachelor thesis focuses on the analysis of the published translation of the book Patrick Melrose with the focus on functional sentence perspective of adverbials of place and time.

The theoretical part of the thesis deals with the introduction of functional sentence perspective, its four basic factors, theme and rheme and adverbials of place and time. The author, his work and the translator of the analysed books are also introduced in this part of the thesis.

The practical part deals with the analysis of adverbials of place and time in terms of functional sentence perspective from selected parts of the books.

Key words: functional sentence perspective, FSP, analysis, Patrick Melrose, Ladislav Nagy, adverbial of place, adverbial of time, theme, rheme